

ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΗΘΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Υπό Κωνσταντίνου Β. Σκουτέρη

Καθηγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(1) Status Questionis.

Ἡ πρόοδος πού ἔχει σημειωθῆ στήν ἰατρική τά τελευταῖα χρόνια, τόσο στόν τομέα τῆς θεραπευτικῆς, ὅσο καί στόν τομέα τῆς γενετικῆς καί τῆς βιολογίας, πέρα τοῦ ὅτι εἶναι ἐντυπωσιακή καί συχνά ἔξω καί ἀπ' αὐτά τά ὅρια τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἀνθρώπου, προκαλεῖ τή θεολογία καί φαίνεται νά τήν ἐξωθῆ σέ ἐπανερμηνεία καί ἐπαναθεώρηση τῶν παραδοσιακῶν τῆς ἀντιλήψεων. Ὡστόσο σέ κύκλους θεολόγων, ἀλλά καί μὴ θεολόγων πλανᾶται τό ἐρώτημα: Ἐχει ἡ θεολογία τά ἀπαραίτητα ἐφόδια γιά νά δώσει ἀπάντηση σέ ἐρωτήματα, τά ὁποῖα ἐπιτακτικά θέτει ἡ σύγχρονη ἐπιστημονική ἔρευνα; Μήπως ἡ ἠθική τῆς εἶναι παρωχημένη καί ἀναποτελεσματική, ἀνίκανη νά ἀντιμετωπίσει τά νέα δεδομένα καί τίς ἀλματώδεις ἐξελίξεις πού ἀναφέρονται στή βιολογική ὑπαρξη καί λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου; Μήπως ὁ λόγος τῆς ἀφορᾶ μόνο στήν πνευματική σφαῖρα τῆς ὑπάρξεως καί δέν μπορεῖ νά εἶναι συμβατός μέ τήν πραγματικότητα τῆς ἐξελίξεως, ἢ ἀκριβέστερα τῆς ἐπαναστάσεως, πού ἐπιτελεῖται στόν τομέα τῆς βιολογίας καί τῆς ἰατρικῆς; Μήπως τό δόγμα, ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ἐπέβαλε ἕνα τυποποιημένο ἦθος, τό ὁποῖο χαρακτηρίζει ἡ ἀκαμψία, ἡ ἀνελαστικότητα καί ἡ ἀδυναμία προσαρμογῆς στά νέα ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης;

Τά ἐρωτήματα αὐτά ἔχουν πολλές πλευρές καί μπορεῖ νά ἀναγνωρίσει κανεῖς σ' αὐτά ποικίλες ἀφορμές γιά συζήτηση. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ βιοηθική ἔκανε τήν ἐμφάνισή τῆς τά τελευταῖα μόλις χρόνια, ἀρχικά στήν Ἀμερική καί στή συνέχεια στήν Εὐρώπη, προφανῶς δέ εἶναι προϊόν τῶν νέων δεδομένων πού ἔθεσε ἡ ἰατρική πρόοδος καί οἱ ἔρευνες στόν τομέα τῆς Βιολογίας. Ἡ Βιοηθική ἦλθε ὡς παρεπόμενο τῶν ἐπιστημονικῶν ἐξελίξεων καί ἀποβλέπει στήν κριτική ἀντιμετώπιση τῶν διλημμάτων καί στήν ἀξιολόγηση τῶν συνεπειῶν πού ἡ νέα γνώση ἔχει φέρει στήν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ Βιοηθική, λοιπόν, ἐμφανίσθηκε σάν μιά ἀνάγκη νά ἀντιμετωπισθοῦν τά ἠθικά προβλήματα πού συνδέονται μέ τήν πρόοδο τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἀλλά καί ἐκεῖνα πού ἀπορρέουν ἀπό τά πειράματα πού σχετίζονται μέ τή βιολογική ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου.

(2) Προσέγγιση τῶν ἐννοιῶν.

Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ὅρος «ἠθική», ὡς δηλωτικός κάποιου τρόπου καί κώδικα συμπεριφορᾶς, ἔχει γίνει ἀφορμή νά διατυπωθοῦν κατά καιρούς ποικίλες γνώμες, τά τελευταῖα δέ χρόνια ἡ δυτική θεολογία τόν εἶχε γιά καιρό ἀφήσει στό περιθώριο, γιατί θεωροῦσε ὅτι ἐκφράζει μιᾶ πεπαλαιωμένη ἀντίληψη γιά τόν ἄνθρωπο καί τή ζωή. Ὁ ὅρος «ἠθική» ἔχει τήν ἀφετηρία του στήν ἀρχαία ἑλληνική σκέψη. Ἐτυμολογικά προέρχεται ἀπό τόν ὄρο «ἦθος» πού εἶναι ἄλλη γραφή καί ἐρμηνεία τοῦ ὄρου «ἔθος». Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τήν ἠθική ὡς τό δεύτερο σκέλος τῆς ἀρετῆς, μετά τήν «διανοητική», πιστεύει δέ ὅτι «ἐξ ἔθους παραγίνεται, ὅθεν καί τοῦνομα ἔσχηκε μικρόν παρεκκλίνον ἀπό τοῦ ἔθους».¹ Ἔτσι ἡ ἠθική, πού διαμορφώνεται μέ τή συνήθεια, σχετίζεται μέ τό χρόνο. Ἡ ἠθική δηλώνει τή συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία διαμορφώνεται ἀνάλογα μέσα στό χρόνο. Ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς βλέπουν στό ἦθος, πέρα ἀπό τή διαμόρφωση τρόπου συμπεριφορᾶς, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μέ τή συνήθεια, κάτι τό θεῖο. «ἦθος ἀνθρώπων δαίμων» θά πῆ ὁ Ἡράκλειτος, ἐννοῶντας ὅτι ἦθος γιά τόν ἄνθρωπο εἶναι ἡ θεία δύναμη πού κατοικεῖ μέσα του.² Ἐδῶ τό ἀνθρώπινο τό ἦθος εἶναι κάτι πέρα ἀπό ἕνα τρόπο πού διαμορφώνει ἡ συνήθεια, εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς σχέσεως μέ τό θεῖο.

Στό Χριστιανικό κόσμο, καί εἰδικώτερα στή σκέψη τῶν ἐλλήνων Πατέρων, μέ τίς ἐννοίες ἦθος καί ἠθική προσδιορίζεται ὁ χριστιανικός τρόπος ζωῆς, ἡ καινή συμπεριφορά, τήν ὁποία προβάλλει καί ἐπαγγέλλεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Βέβαια εἶναι γνωστό, ὅτι οἱ ὄροι «ἦθος» καί «ἠθική» δέν εἶχαν ποτέ στούς ἔλληνες Πατέρες εὐρεία διάδοση. Ἡ χρησιμοποίησή τους ἦταν ὀπωσδήποτε περιστασιακή καί περιορισμένη. Ἀκόμα καί ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος συνέταξε λόγους στούς ὁποίους δόθηκε ὁ γενικός τίτλος «Ἠθικά», χρησιμοποίησε μιᾶ ἐκκλησιαστική καί θεολογική γλῶσσα, ἡ ὁποία σαφῶς διαφοροποιεῖται ἀπό τή νομική γλῶσσα τῆς ἠθικῆς, ὅπως αὐτή ἀναπτύχθηκε σέ μεταγενέστερες ἐποχές. Κατά τούς νεώτερους χρόνους ἡ λέξη «ἠθική» (Ethics, Ethic, Ethique) χρησιμοποιήθηκε γιά νά δηλωθῆ ἡ ἐπιστήμη πού ἀσχολεῖται μέ τίς ἠθικές γενικά ἀξίες. Στή δυτική ὀρολογία χρησιμοποιήθηκαν παράλληλα οἱ ὄροι Morality, Moral ἢ Morale (ἀπό τό λατινικό mos πού σημαίνει ἦθος) γιά νά προσδιορισθῆ τό ἀντικείμενο τῆς ἠθικῆς, δηλ. ἡ ἠθική συμπεριφορά.

Ἡ Βιοηθική ἐμφανίζεται σήμερα ὡς νέος κλάδος τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης ἢ ἔστω ὡς μιᾶ αὐτόνομη ἐπιστήμη, παράλληλη ὅμως πρὸς τήν ἠθική ἐπιστήμη. Ὁ κλάδος τῆς Βιοηθικῆς ἀποσκοπεῖ στό νά προσεγγίσῃ τά ἠθικά διλήμματα πού

¹ Ἠθικά Νικομάχεια, Β, 1, 1103α, 17-18. Πρβλ. Γ. Ἴ. Μαντζαρίδη, Χριστιανική Ἠθική, Θεσσαλονίκη (4η ἐκδοση) 1995, σ. 17.

² H. Diels, Die Fragmente der Vorsokratiker, Zürich, Berlin 1964, 1, 177, στ. 119, καί 1, 168, στ. 78. Γ. Ἴ. Μαντζαρίδη, μν. ἔ., σ. 18.

ἀπορρέουν ἀπό τήν πρόοδο στό χῶρο τῆς Βιολογίας καί τῆς Ἱατρικῆς. Βιοηθική εἶναι ἠθική πού ἀφορᾷ στό βίο εἰδικώτερα τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχει ὀρθά ἐπισημανθῆ, ὅτι ἴσως εἶναι καλλίτερα νά μιλάμε γιά ἠθική τῆς Βιολογίας καί τῆς Ἱατρικῆς.³ Ὅπως καί ν᾿ἀχῆ τό πράγμα ἡ Βιοηθική καλεῖται νά ἀντιμετωπίσῃ τούς νέους ἠθικούς προβληματισμούς, τούς ὁποίους δημιούργησε καί συνεχῶς δημιουργεῖ ἡ ἔρευνα στό χῶρο τῆς Βιολογίας καί τῆς Ἱατρικῆς. Τό ἀντικείμενό της εἶναι ἀπόλυτα καινούργιο καί ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀπροσδόκητο. Τά ἐπιτεύγματα πού ἀφοροῦν στή βιολογική ὑπαρξία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συχνά ἔξω ἀπό τόν κύκλο καί αὐτῆς τῆς πιό τολμηρῆς φαντασίας. Συνεπῶς ἡ Βιοηθική ἔχει τήν ἀποστολή νά ἀξιολογήσῃ τήν τολμηρή πρόοδο καί νά δῆ ἂν καί σέ ποιό βαθμό συμβιβάζεται μέ τίς ἐν γένει παραδεκτές ἀξίες πού διέπουν τή ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ νέοι ὀρίζοντες πού ἀνοίγονται μέ τήν ἐπιστημονική ἔρευνα συνεπάγονται καί νέες προοπτικές στίς ἀξιολογήσεις καί στήν περί ζωῆς φιλοσοφία τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχουν δηλ. ἠθικές συνέπειες πού συνοδεύουν τήν κατά ἓνα τρόπο εὐγενῆ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά ἐπεκτείνῃ τή γνώση του, νά εὐκολύνῃ τή ζωὴ καί νά ἐρευνήσῃ τό χῶρο τῆς βιολογικῆς διαδικασίας.

(3) Ἡ δημιουργικότητα καί ἡ ἔρευνα δῶρα τοῦ Θεοῦ.

Συχνά οἱ κοινωνίες, πού βρίσκονται μπροστά στά ἀπίστευτα ἐπιστημονικά ἐπιτεύγματα ἀντιδροῦν μέ ἀμηχανία ἢ μέ ἀλληλοαναιρούμενες προτάσεις. Πολλοί εἶναι αὐτοί πού ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἔρευνα καί ἡ ἐπιστήμη δέν μποροῦν νά ἔχουν φραγμούς, ἄλλοι πάλι θεωροῦν ἐπιβεβλημένο τόν καθορισμό κάποιου νομικοῦ ἢ ἠθικοῦ πλαισίου, γιατί, ὅπως τονίζουν, ἂν δέν ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ ἐλέγχου στά βιολογικά πειράματα καί στήν ἱατρική ἔρευνα ὁ ἄνθρωπος ὑποβιβάζεται σέ πειραματόζωο, σέ ἀντικείμενο τοῦ ἐργαστηρίου.

Εἶναι ἀναγκαῖο στό σημεῖο αὐτό νά διευκρινίσουμε ὅτι ἡ ἔρευνα γενικά καί εἰδικώτερα ἡ ἐπιστημονική ἀναζήτησις νέων μεθόδων καί νέων ἐφαρμογῶν πού ἀφοροῦν στή βελτίωσις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐντάσσονται στή δυνατότητα πού ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἔχει δώσει στόν ἄνθρωπο νά ἀναζητᾷ καί νά δημιουργῇ. Ἡ τεχνολογία καί κατ' ἐπέκτασιν ἡ βιοτεχνολογία βρίσκουν τή θεολογική τους δικαίωσιν στή δυνατότητα πού αὐτός ὁ Θεός ἔδωσε στοὺς πρωτόπλαστους νά ἐργάζωνται καί νά φυλάσσουν τόν παράδεισον (Γεν. 2:15). Ἡ δημιουργικότητα εἶναι συνυφασμένη μέ τή φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ (Γεν. 1:27) καί ὡς ἐλεύθερο πρόσωπο ἔχει μίαν μοναδικότητα στό στερέωμα τοῦ κτιστοῦ κόσμου. «Καί ἔπλασεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον χοῦν ἀπό τῆς γῆς καί ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς, καί ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Γεν.

³ σ. 9.

2:7). Ὁ ἄνθρωπος ὡς «ψυχὴ ζῶσα» εἶναι δημιουργικὸ πνεῦμα, ἔχει δὴλ. στή φύση του κάτι ἀπὸ τῆ θεία δημιουργικότητα. Αὐτὸ εἶναι πράγματι εὐλογία, τῆ σημασία τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζει καὶ ἐξαίρει ἡ θεολογία. Ὡστόσο ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐλεύθερο πρόσωπο ὀφείλει νὰ λειτουργῇ κριτικά. Ἐὰν ἡ δημιουργικότητα εἶναι ἀνεξέλεγκτη καὶ ἄκριτη, τότε παύει νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένη καὶ αὐθεντική. Ἡ «διάκρισις τῶν πνευμάτων» (1 Κορ. 12:10) εἶναι ἀνάγκη νὰ συνοδεύῃ τῆ δημιουργικότητα. Στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση ἡ δημιουργικότητα βρῖσκει τὴν ὀλοκληρία της ὅταν διασώζῃ τῆ θεία προέλευσὶς της. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μιά αὐτόνομη καὶ αὐτοκίνητη μηχανή, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ δημιουργῇ ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ζῶσα εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Στὴν οὐσία ἡ δυνατότητα ποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ ἔχει θεία τὴν προέλευσὶς της. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ φυσικὴ κλίση τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργῇ, νὰ ἐρευνᾷ, νὰ ἀνακαλύπτῃ δὲν χάνει, σὲ καμμία περίπτωση, τῆ θεία καταβολὴ καὶ καταξίωσὶς της. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιοῦν τὴν ἔννοια τῆς «συνεργίας» γιὰ νὰ καταδείξουν ὅτι, ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργικὴ ὄντοτης μπορεῖ καὶ εἶναι συνεργὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ συνεργία, ἰδιαίτερα στὴν ἰατρικὴ λειτουργία, ἐξαίρεται στὴν Ἁγία Γραφή. Στὴ Σοφία Σιράχ καταγράφεται «Τίμα ἰατρον πρὸς τὰς χρείας αὐτοῦ τιμαῖς αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτόν ἔκτισε Κύριος παρὰ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις ... ἐπιστήμη ἰατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔναντι μεγιστάνων θαυμασθήσεται. Κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθεῖ αὐτοῖς» (38:1-4). Στὴν παράδοση ἐξ' ἄλλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπάρχει μιά πλειάδα ἁγίων ἰατρῶν, τοὺς ὁποίους ἰδιαίτερα εὐλαβεῖται ἡ συνείδηση τῶν πιστῶν, ἐνῶ στὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας συμπεριλαμβανόταν πάντοτε ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἴδρυση νοσοκομείων καὶ θεραπευτηρίων. Ἡ Ἐκκλησία συνεπῶς καταφάσκει στὸ ἔργο τῆς ἰατρικῆς, τὸ ὁποῖο θεωρεῖ ἱερὴ ὑπόθεση, καὶ ἀκόμα γιὰ τὴν ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ἔχει καθ' ἑαυτὸ μιάν ἱερότητα ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Τὸ σῶμα εἶναι ὁ ναὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν ὅλη ἱστορία τοῦ κάθε ἀνθρώπινου προσώπου τὸ σῶμα ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἓνα μοναδικὸ ἔργο, εἶναι ὁ χώρος στὸν ὁποῖο ἱεουργεῖται ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἐπίπεδο στὸ ὁποῖο ἐτοιμάζεται ἡ μέλλουσα ἀθανασία τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τὸ σῶμα δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἐτσι ἡ Ἰατρικὴ καὶ ἡ Βιολογία, ὡς ἐπιστῆμες ποῦ ἔχουν ὡς ἀντικείμενό τους τὸν ἀνθρώπινο βίον καὶ πῶς συγκεκριμένα τὶς σωματικὲς λειτουργίες, θεωροῦνται ὅτι ἐπιτελοῦν θεῖο ἔργο, στὸ μέτρο βέβαια ποῦ μέ τὶς ἐπιστημονικὲς παρεμβάσεις τους δὲν παραβιάζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται ὁ ἄνθρωπος ὡς μιά ἀποκλειστικὰ βιολογικὴ μηχανή. Τὸ θέμα εἶναι, ὅτι ἡ ἱερότητα τοῦ ἰατρικοῦ λειτουργήματος προϋποθέτει τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας ὡς μοναδικῆς ψυχοσωματικῆς ὄντοτης.

Τό ζήτημα τοῦ ἱατρικοῦ ἔργου καί τῶν ἐρευνῶν πού ἀφοροῦν στίς βιολογικές λειτουργίες εἶναι λεπτό καί θά πρέπει πάντοτε νά ἐξετάζεται σέ σχέση μέ τήν πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Ἡ Ἱατρική καί ἡ Βιολογία δέν ἀσχολοῦνται μέ ἄψυχα ἀντικείμενα, δέν εἶναι δηλ. κάτι ἀντίστοιχο μέ τή φυτολογία ἢ ἔστω μέ τή ζωολογία. Ἀντικείμενό τους εἶναι ἡ μοναδική πραγματικότητα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένη μέ τό ἀνθρώπινο πρόσωπο, τό ὁποῖο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἔχει τή μοναδική κλήση καί προοπτική τῆς ἀθανασίας. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ Ἱατρική καί Βιολογία ὀφείλουν νά λειτουργοῦν ἐπικουρικά καί ὄχι ἐξουσιαστικά καί κυριαρχικά. Ὁ ἀπόλυτος σεβασμός τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ὄχι ὡς ἐφήμερης βιολογικῆς ὑπάρξεως, ἀλλά ὡς αἰώνιας καί ἀθάνατης ὄντοτητας εἶναι προϋπόθεση γιά μιᾶ ἱατρική ἢ ὁποία θά συναινεῖ στή ζωή εὐεργετικά καί βοηθητικά. Ἡ ἱατρική παρέμβαση, παραδείγματος χάριν, γιά τή διακοπή τῆς κυήσεως ἀντιστρατεύεται τό δικαίωμα τῆς ζωῆς, τό ὁποῖο εἶναι ἐξ ἴσου ὑπαρκτό καί ἔγκυρο γιά τό ἔμβρυο, ὅσο καί γιά τόν ὁποιοδήποτε ὄριμο ἄνθρωπο. Πολύ περισσότερο μάλιστα τό ἔμβρυο ὡς ὑπάρξη, στό ὁποῖο ἔχουν ἤδη προσδιορισθῆ τά χαρακτηριστικά τῆς νέας ἀνθρώπινης ζωῆς, ἔχει μεγαλύτερη ἀνάγκη ἱατρικῆς προστασίας. Τό ἔμβρυο τῶν πρώτων ἡμερῶν, τό νεογέννητο βρέφος, ὁ νέος, ὁ ὄριμος ἢ ὁ ἡλικιωμένος ἄνθρωπος εἶναι σταθμοί τῆς ἴδιας ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἡ εὐθύνη τῆς Ἱατρικῆς καί τῆς Βιολογίας ἔγκειται στό νά προστατεύη μέ τίς ἀνακαλύψεις καί τίς νέες μεθόδους τό ἀνεκτίμητο δῶρο τῆς ζωῆς, σ' ὅποια φάση κι' ἂν αὐτό τό δῶρο ἐμφάνιζεται. Ἀπό πλευρᾶς Θεολογίας ἡ προστασία αὐτή δέν ἀφορᾷ σέ μιᾶ βιολογική ὑπάρξη πού θά πεθάνη, ἀλλά σέ ἕνα ἀνθρώπινο πρόσωπο τό ὁποῖο ἔχει προορισμό νά μή πεθάνη καί τό ὁποῖο στή βιολογική του πορεία ἔχει τήν εὐκαιρία καί τήν ὑψιστή εὐθύνη νά δημιουργήσῃ μιᾶ μοναδική καί ἀνεπανάληπτη ἱστορία.

(4). Οἱ ἐξελίξεις στόν τομέα τῆς Βιοτεχνολογίας καί τά διλήμματα πού προκύπτουν.

Ὁρισμένοι βιολόγοι, γιατροί, νομικοί, ἀκόμα καί θεολόγοι θεωροῦν, ὅτι ἡ Βιοηθική θά ἐπιλύσῃ ὅλα τά προβλήματα πού δημιουργεῖ ἡ ἔρευνα καί οἱ ἀνακαλύψεις στόν τομέα τῆς Βιοτεχνολογίας. Ἀντιλαμβάνονται τή Βιοηθική ὡς τόν ἀπό μηχανῆς θεό τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Εἶναι γνωστό ὅτι στό ἀρχαῖο θέατρο, ὅταν ἡ τραγωδία ἔφθανε σέ ἀδιέξοδο, ξαφνικά ἐμφανιζόταν, μέ μιᾶ μηχανική ὑποστήριξη, κάποιος «θεός», ὁ ὁποῖος ἔδινε τή λύση στό ἀδιέξοδο. Ὁ θεός αὐτός πῆρε τό ὄνομα «ἀπό μηχανῆς θεός». Κάπως ἔτσι φαντάζονται ὀρισμένοι καί τό ρόλο τῆς Βιοηθικῆς. Αὐτό προφανῶς ἀποτελεῖ ἀνεδαφική ἐλπίδα, ἀπλούστατα γιατί οἱ ἐξελίξεις στή Βιοτεχνολογία εἶναι, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, ἀνεξέλεγκτες καί δέν μποροῦν νά ἀντιμετωπισθοῦν μέ ἠθικές ἐντολές ἢ παραινέσεις. Θά πρέπει νά δώσουμε ὀρισμένα παραδείγματα γιά νά γίνει σαφές

ὅτι τὰ προβλήματα καί τὰ διλήμματα πού ἐμφανίζονται μέ τήν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης εἶναι μεγάλα καί πολύπλοκα, ἡ δέ ἀντιμετώπισή τους ἀπαιτεῖ μιὰ ριζικά καινή νοοτροπία καί μιὰ περί ζωῆς φιλοσοφία ἡ ὁποία δέν ἐξαντλεῖται σέ ἐντολές καί στήν καταγραφή κανόνων.

Ἐπάρχουν προτάσεις τῆς Βιοτεχνολογίας γιά τίς ὁποῖες ἡ κοινή γνώμη ἐκφράζει ἀποτροπιασμό καί ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἠθικές της καταβολές, ἀντιδρᾷ. Ἡ συζήτηση γιά τήν ἀνδρική ἐγκυμοσύνη εἶναι ἓνα θέμα πού προκαλεῖ τή φυσική ἀπέχθεια στόν ὅποιονδήποτε φυσιολογικό ἄνθρωπο. Ἡ ἀνακοίνωση ἐπίσης τοῦ Βρετανοῦ ἐμβρυολόγου Τζόνathan Σλάκ, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπάθ, ὅτι μέ τήν τροποποίηση ὠρισμένων γονιδίων κατώρθωσε νά δημιουργήσῃ ἀκέφαλα ἔμβρυα βατράχου, καί ὅτι μέ τήν ἴδια μέθοδο θά μπορούσε διά τοῦ κλωνισμοῦ νά δημιουργήσῃ ἀνθρωποειδή γιά τήν παραγωγή ἀνθρωπίνων ὀργάνων γιά τίς μεταμοσχεύσεις⁴, εἶναι θέμα γιά τό ὁποῖο ὁ κοινός ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀπέχθεια. Ἡ προοπτική δημιουργίας ἀκέφαλων ἀνθρώπων, γιά τήν κατά παραγγελία παραγωγή ἀνθρωπίνων ὀργάνων, ὑποκρύπτει μιὰ κυνικότητα καί ἓναν ὑποβιβασμό τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης καί τῆς βιολογικῆς λειτουργίας. Ἡ κατά παραγγελίαν δημιουργία ὄντων, ἢ ἀκριβέστερα τεράτων, πού θά ἔχουν μοναδικό προορισμό νά προσφέρουν τοῦς ἰστούς καί τὰ ὄργανά τους σέ κάποιον ἄνθρωπο ἀφέντη, ἔστω καί ἄν φαίνεται ὡς προοπτική πού θά λειτουργήσῃ «ἐπ' ἀγαθῶ» τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι προκλητική καί ὀπωσδήποτε ἐνοχλεῖ τόν καθημερινό ἄνθρωπο. Ἀντίδραση στόν κοινό νοῦ προκαλεῖ, σέ γενικές γραμμές, καί ἡ συζήτηση γιά τήν περιβόητη κλωνοποίηση. Μέ τόν κλωνισμό μπορεῖ νά ἐπιτευχθῇ ἡ παραγωγή ἀπεριορίστου ἀριθμοῦ πανομοιότυπων ὄντων, ἀνθρώπων κλώνων, ἐνῶ μέ τή γενετική παρέμβαση εἶναι δυνατό τά ἀντίγραφα αὐτά νά βελτιωθοῦν. Τό ἐρώτημα εἶναι γιατί ἀνθρώπινα ἀντίγραφα, καί ποιός θά κρίνῃ γιά τή γενετική τροποποίηση καί τίς σκοπιμότητές της; Πῶς, τέλος, κατανοεῖται ἡ περιβόητη βελτίωση τῶν κυττάρων;

Ἐπάρχουν ἄλλα ζητήματα ἀπό τή βιολογική ἐπανάσταση, γιά τά ὁποῖα οἱ καθημερινοί ἄνθρωποι ἐκφράζουν ποικίλες γνώμες καί συχνά ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀπόψεις. Γιά τήν τεχνητή γονιμοποίηση ἡ κοινή γνώμη ἔχει γενικά μεγαλύτερη συμπάθεια ἀπ' ὅτι γιά ἄλλα ζητήματα τῆς Βιοτεχνολογίας. Ὁ λόγος εἶναι προφανής. Μέ τήν τεχνητή γονιμοποίηση, λέγεται, ὅτι χρησιμοποιοῦνται τά μέσα τῆς ἐπιστήμης γιά νά ἔλθῃ στόν κόσμο μιὰ νέα ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτή τήν ἀπλοποιημένη τοποθέτηση, τό θέμα ἔχει καί τίς ποικίλες προεκτάσεις του, καί τίς κοινωνικές παρενέργειές του. Ἡ διατήρηση τοῦ σπέρματος εἶναι ἓνα θέμα πού ἔχει πολλές πλευρές. Σέ μερικές περιπτώσεις αὐτό γίνεται ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει προσβληθῇ ἀπό ἀσθένεια πού ἀπαιτεῖ θεραπευτική ἀγωγή ἡ ὁποία ἐνέχει τόν

⁴ Τ. Καραϊσκάκη, «Μικροί θεοί μεγάλα διλήμματα», *Καθημερινή*, 26 Ὀκτωβρίου 1977, σ. 22.

κίνδυνο της στειρότητας. Στην περίπτωση αυτή η διατήρηση του σπέρματος είναι ο μόνος τρόπος για να γίνει τεχνητή γονιμοποίηση. Πιο άκραιο και βέβαιο ηθικά απαράδεκτο είναι η διατήρηση του σπέρματος για λόγους «συμφέροντος». Έχει γραφεί ότι «πολλοί νέοι Αμερικάνοι καταθέτουν το σπέρμα τους στην τράπεζα σπέρματος και στην συνέχεια υποβάλλονται σε στειρωση. Έτσι έχουν "άνετες" σεξουαλικές σχέσεις, και όταν θελήσουν να αποκτήσουν παιδί απευθύνονται στην «τράπεζά τους». Υπήρξαν και περιπτώσεις που το σπέρμα παρέμεινε στην τράπεζα για χρόνια μετά το θάνατο του δότη συζύγου, και η χήρα του ζήτησε τη γονιμοποίησή του πολύ μετά το θάνατο του συζύγου της. Έτσι, το παιδί που γεννήθηκε ήταν αναγκαστικά όρφανό, παιδί ενός «πατέρα» που είχε πεθάνει χρόνια πριν. Ακόμα πιο πολύπλοκα είναι τα ζητήματα όταν πρόκειται για την καταφυγή στο σπέρμα ενός δότη. Όρισμένοι γονείς στην απελπισία τους και στην φυσική ανάγκη τους να αποκτήσουν παιδί καταφεύγουν σ' αυτή την ηθικά επιλήψιμη λύση. Όχι σπάνια οι δότες και αυτοί που αποθηκεύουν ή μεταβιβάζουν το σπέρμα λειτουργούν στη βάση της οικονομικής συναλλαγής. Οι παρεμβάσεις των Υπουργείων Υγείας είναι κυρίως για να ρυθμισθούν προβλήματα νομικά και διαδικαστικά.⁵ Παραμένει ωστόσο το κρίσιμο ερώτημα, αν η προσφυγή στο σπέρμα ενός δότη είναι η ενδεδειγμένη και ηθικά αποδεκτή λύση. Ένα άλλο ζήτημα παρεμφερές είναι, ότι συνήθως στην περίπτωση της τεχνητής γονιμοποίησης επιδιώκεται να διατηρηθεί η ανωνυμία του δότη, για να διασφαλιστεί έτσι η αυτοτέλεια και η συνοχή της οικογένειας που αναγκάστηκε να καταφύγει σ' αυτή τη λύση. Μέ τον τρόπο όμως αυτό δημιουργούνται άλλα προβλήματα που έχουν σχέση με την υγεία του παιδιού που πρόκειται να έλθει στον κόσμο. Όταν δεν είναι γνωστή η προέλευση του σπέρματος δεν είναι γνωστές και οι κληρονομικές καταβολές, με συνέπεια η υγιεινή προστασία του παιδιού να μην είναι εξασφαλισμένη.

Τά παραδείγματα αυτά δεν κάνουν άλλο παρά να καταγράφουν τά κρίσιμα προβλήματα που δημιουργεί η επιστημονική εξέλιξη, και ειδικότερα οι ανακαλύψεις στον τομέα της τεχνητής γονιμοποίησης. Ανάλογα προβλήματα υπάρχουν και σε άλλα ζητήματα που προκύπτουν από την πρόοδο στην Βιολογία και στην Ιατρική, πρόοδο που καλύπτει όλο το φάσμα της ζωής, από τη σύλληψη ή και την πρό της συλλήψεως διαδικασία, μέχρι το θάνατο. Το καίριο όμως ερώτημα είναι, μπορούν τά προβλήματα αυτά να αντιμετωπισθούν με απλές νομικές ρυθμίσεις; Μπορούν να αντιμετωπισθούν με μία «ανανεωμένη» και προσαρμοσμένη στις νέες απαιτήσεις ηθική διδασκαλία; Πολλοί κοινωνιολόγοι, ιατροί, νομικοί ή και θεολόγοι πιστεύουν πως ναι. Η άποψή τους είναι, ότι στά προβλήματα μπορεί να δοθεί απάντηση αν ανανεώσουμε την ηθική μας, αν προσαρμόσουμε στις νέες απαιτήσεις των καιρών τις ηθικές μας αντιλήψεις. Αλλά

⁵ Bernard, J., Η Βιοηθική, Αθήνα 1996, p. 39-40.

καί πάλι προκύπτει ένα σοβαρό ερώτημα, είναι η ηθική ένα σύστημα αξιών που διαμορφώνεται από τις διάφορες περιστάσεις και τις «ανάγκες» που εμφανίζονται κατά καιρούς ή μήπως έχει διαχρονική και διαπροσωπική σημασία και αξία;

(5). «Descriptive and prescriptive Bioethics».

Ο Δρ. Darryl Macer του Ίνστιτούτου Βιολογικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Tsukuba της Ιαπωνίας θεωρεί, ότι υπάρχουν δύο τύποι Βιοηθικής. Ο πρώτος τύπος είναι η «περιγραφική Βιοηθική» («descriptive bioethics»). Ο τύπος αυτός αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τη ζωή και τις ηθικές αλληλεπιδράσεις και ευθύνες τους σε σχέση με τους ζωντανούς οργανισμούς της ζωής. Ο δεύτερος τύπος είναι η «συνταγογραφική βιοηθική» («prescriptive bioethics»). Με τον τύπο αυτό δηλώνεται στους άλλους τι είναι καλό και τι κακό, ποιές αρχές είναι μεγαλύτερης σημασίας, και ότι ωρισμένοι έχουν δικαιώματα και γι' αυτό άλλοι έχουν ευθύνες έναντι τους. Κατά τον ίδιο επιστήμονα η Βιοηθική ασχολείται με τη μελέτη ζητημάτων που προκύπτουν από τη ζωή, είναι το αποτέλεσμα αυτού που ονομάζει «αγάπη της ζωής». Η αγάπη συνυπάρχει με τη διακινδύνευση, είναι μία προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ ρίσκου και ωφέλειας, μεταξύ επιλογών και αποφάσεων. Η αγάπη στηρίζεται στη φιλαλληλία και είναι αντίθετη προς την εγωϊστική αυτονομία. Ο D. Macer πιστεύει, ότι στίς περισσότερες θρησκείες η αγάπη θεωρείται ανώτερη από τη φιλαυτία, και θεωρητικά οι περισσότεροι άνθρωποι συμφωνούν σ' αυτό χωρίς όμως να τό αποδεικνύουν στην πράξη.⁶ Τό συμπέρασμα είναι ότι μία αληθινή Βιοηθική δέν μπορεί νά υπάρξει αυτόνομα, έξω από τήν αγάπη.

Τό πρωτείο τής αγάπης αναμφίβολα προσδιορίζει ένα πλαίσιο Βιοηθικής, παρά ταύτα είναι απαραίτητο νά γίνουν μερικές εξηγήσεις, απλούστατα γιατί μπορεί μέν η αγάπη νά μή συμβιβάζεται με τή φιλαυτία και τήν εγωϊστική αυτάρκεια, ώστόσο μπορεί νά υπηρετή μία κοινωνία που είναι εγωϊστικά και ανθρωποκεντρικά δομημένη. Αυτό που θέλω νά πω είναι, ότι η αγάπη γιά νά είναι αυθεντική πρέπει νά βλέπη τό κάθε ανθρώπινο πρόσωπο όχι στά όρια μόνο τής βιολογικής του ζωής, αλλά στην προοπτική τής αιώνιας υπάρξεώς του.

---

⁶ «Bioethics: Descriptive or prescriptive?». Eubios Journal of Asian and International Bioethics, 5 (1995), pp. 144-146.

(6) Ἡ ἐσχατολογικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς ἢ ἡ πρόταση τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας.

Στό σημεῖο αὐτό ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία καί παράδοση ἔχει πολλά νά πῆ. Ἡ Ὁρθόδοξη ἀνθρωπολογία εἶναι ρεαλιστική, ἀλλά συγχρόνως καί ἔντονα ἀσκητική καί ἐσχατολογική. Αὐτό πού προσδιορίζει τόν ἀνθρώπινο βίον εἶναι ἡ βιολογική συμπεριφορά καί ἡ βιολογική ἔκτασή του, ἀλλά αὐτό πού μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά φθάσῃ μέ τήν ἀσκησή του καί τήν ἀνάδειξή του στή χριστιανική κοινωνία. Στήν Ὁρθόδοξη παράδοση τό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου φωτίζεται ἀπ' αὐτό πού πρόκειται νά γίνῃ. Ἔτσι, ἡ ἔσχατη ζωὴ βαρύνει περισσότερο ἀπό τήν παρούσα. Στή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ἀσφαλῶς μετράει αὐτό πού εἴμαστε, ὡστόσο ἔχει ἀνυπολόγιστη σημασία αὐτό γιά τό ὅποιο ἔχουμε κληθῆ. «Οἶδαμεν γάρ ὅτι ἐάν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῆ, οἰκοδομήν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καί γάρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τό οἰκητήριον ἡμῶν τό ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες» (2 Κορ. 5:1-2).

Μέσα ἀπ' αὐτή τήν ἐσχατολογικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς τά βιοηθικά διλήμματα φωτίζονται διαφορετικά. Τό μείζον πρόβλημα τῆς Βιοηθικῆς σήμερα εἶναι, ὅτι προσπαθεῖ νά δώσῃ ἀπαντήσεις σέ ἐρωτήματα τοῦ παρόντος, γιά ἕναν ἄνθρωπο πού θά πεθάνῃ, ἐγκλωβίζοντας ἔτσι τήν ἀνθρώπινη διάσταση στά ὅρια τῆς ἐγκόσμιας ὑλικῆς πραγματικότητας. Ἡ Βιοτεχνολογία καί κατ' ἀκολουθία καί ἡ Βιοηθική, σ' ἕνα μεγάλο βαθμό, ὑπηρετοῦν τίς ὑλικές, καί ἐπομένως τίς φθαρτές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Φιλοδοξοῦν νά ὑπηρετήσουν τίς ἀνάγκες τῆς βιολογικῆς ὑπάρξεως, συχνά ἀγνοῶντας τήν πνευματικὴ διάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Φαίνεται νά ἀγνοῖ ἡ σύγχρονη Βιοηθική τήν αἰώνια, δηλ. τὴ θεία προοπτικὴ τοῦ ἀνθρώπου. Μποροῦμε συνεπῶς νά μιλάμε γιά ἐκκοσμικευμένη Βιοηθική πού ὑπηρετεῖ τίς ἀνάγκες ἐνὸς ἐκκοσμικευμένου κόσμου.

Ἄν ἀξιολογήσῃ κανεὶς τὴ βιολογικὴ ζωὴ στή βάση τοῦ θανάτου, θά καταλήξῃ σέ συμπεράσματα τελείως διαφορετικά ἀπ' αὐτά πού θά τοῦ ὑπαγορεύῃ μιὰ ἐκτίμηση, ἡ ὁποία θά στηρίζεται στήν πίστη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει γιά νά μὴ πεθάνῃ. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ βιολογικὴ ὑπάρξις τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μοναδική καί ἀνεκτίμητη ἀξία ὅχι γιατί εἶναι σύντομη καί τελειώνει μέ τό θάνατο, ἀλλά γιατί εἶναι μοναδικὴ εὐκαιρία ἀθανασίας. Ἄν δὴ κανεὶς τὴ βιολογικὴ ζωὴ ὡς ἀνυπολόγιστη δωρεὰ τοῦ Θεοῦ γιά τήν προετοιμασία τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τότε οἱ ἐκτιμήσεις του γιά τά πράγματα τοῦ κόσμου θά ἀξιολογοῦνται διαφορετικά. «Καί γάρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῆ τό θνητόν ὑπὸ τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτό τοῦτο Θεός, ὁ δούς ἡμῖν τόν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. Θαρροῦντες οὖν πάντοτε καί εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ πίστεως γάρ περιπατοῦμεν οὐ διὰ εἰδους»

θαρροῦμεν δέ καί εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καί ἐνδημῆσαι πρὸς τόν Κύριον. Διό καί φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι» (2 Κορ. 5:4-9).

(7) Τό ἐκκλησιαστικό φρόνημα θεμέλιο γιά μιᾶ ἀϋθεντική Βιοηθική.

Ἡ Βιοηθική μπορεῖ νά λειτουργῇ λυτρωτικά πράγματι γιά τόν ἄνθρωπο, ὅταν θεμελιώνεται στό χριστιανικό φρόνημα καί δηλώνη τό ἦθος τῆς θεώσεως. Εἶναι λάθος νά πιστεύουμε ὅτι ἡ Βιοηθική, ὡς σύστημα κανόνων καί ἠθικῶν ἐπιταγῶν, θά μπορῇ νά ἐλευθερώσῃ τόν ἄνθρωπο ἀπό τά διλήμματα, στά ὁποῖα τόν ὀδηγεῖ ἡ πρόοδος τῆς Βιοτεχνολογίας. Ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερο καί ἀνεπανάληπτο πρόσωπο, τό ὁποῖο μέσα στή δική του ἱστορία ἔρχεται νά ἀντιμετωπίσῃ καταστάσεις πού ἀφοροῦν ἀποκλειστικά αὐτόν τόν ἴδιο. Καμμιά κωδικοποίηση κανόνων καί ἠθικῶν ἐντολῶν μπορεῖ νά ἐπιλύσῃ τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ ὅποιος συγκεκριμένος ἄνθρωπος. Τό ζήτημα εἶναι, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ζῆ στό φάσμα τῆς τεχνολογίας καί τῆς προόδου, νά ἔχη νοῦν Χριστοῦ, ὥστε νά διακρίνῃ τά πράγματα. Ἐάν συσχηματίζεται καί προσαρμόζεται ἄκριτα σέ ὅσα ὁ παρῶν αἰῶνας ἀναδεικνύει, τότε ὁ νοῦς του χάνει τή διαύγειά του. Ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στή μεταμόρφωση τοῦ νοῦ καί πιστεύουμε ὅτι ὁ λόγος του εἶναι ἰδιαίτερα ἐπίκαιρος σήμερα. «Καί μή συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλά μεταμορφοῦσθαι τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός ὑμῶν, εἰς τό δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ἀγαθόν καί εὐάρεστον καί τέλειον» (Ρωμ. 12:2).

Ἡ Βιοηθική, γιά νά εἶναι ἀϋθεντική ἀνθρώπινη ἐλπίδα καί γιά νά βοηθήσῃ οὐσιαστικά στή λύση τῶν προβλημάτων καί στήν ὀρθή ἀντιμετώπιση τῶν διλημμάτων πού ἐγείρει ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, θά πρέπει νά μή εἶναι ἀπλήθεραπενίδα τῆς εὐημερίας. Θά πρέπει νά δῆ τόν ἄνθρωπο στήν πραγματική του διάσταση καί ὄχι ἀποκλειστικά καί μονιστικά στή βιολογική του ὑπαρξη καί στήν ὑλική ἀνάπαυσή του. Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνο ὑλικοσωματική ὄντοτης. Τό πολυτιμώτερο πού ἔχει δέν εἶναι τό σῶμα, ἀλλά ἡ ἀθάνατη ψυχή του πού τόν καθιστᾶ ἐλεύθερο πρόσωπο, εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μπορεῖ νά ἀξιολογῇ ὅσα ἀνήκουν στόν ἄνθρωπο καί ὅσα τόν περιβάλλουν. Εἶναι ἀνάγκη νά ὑπάρξῃ διαβάθμιση τῶν ἀξιῶν καί ἐκκλησιαστική ἀξιολόγηση τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἀθάνατη ψυχή γιά τήν ὁποία ἐπιφυλάσσεται αἰώνια θεία κοινωνία. Ὁ Μ. Βασίλειος ὠραιότατα διευκρινίζει τό ζήτημα. «Πρόσεχε οὖν σεαυτῷ· τουτέστι, μήτε τοῖς σοῖς μήτε τοῖς περὶ σε, ἀλλά σεαυτῷ μόνῳ πρόσεχε. Ἐλλο γάρ ἐσμέν ἡμεῖς αὐτοί, καί ἄλλο τά ἡμέτερα, καί ἄλλο τά περὶ ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐσμέν ἡ ψυχὴ καί ὁ νοῦς, καθὼ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερον δέ τό σῶμα καί αἱ δι' αὐτοῦ αἰσθήσεις περὶ ἡμᾶς δέ χρήματα, τέχνη καί ἡ λοιπὴ τοῦ βίου κατασκευή. Τί οὖν φησιν ὁ λόγος; Μὴ τῇ σαρκὶ πρόσεχε, μηδέ τό ταύτης

ἀγαθὸν ἐκ παντὸς τρόπου δίωκε· ὑγίαν καὶ κάλλος καὶ ἡδονῶν ἀπολαύσεις, καὶ μακροβίωσιν μηδὲ χρήματα καὶ δόξαν, καὶ δυναστείαν θαύμαζε· μηδὲ ὅσα σοι τῆς προσκαίρου ζωῆς τῆς ὑπηρεσίαν πληροῖ, ταῦτα μεγάλα νομίσας, τῇ περὶ ταῦτα σπουδῇ τῆς προηγουμένης σεαυτοῦ ζωῆς καταμέλει· ἀλλὰ πρόσεχε σεαυτῷ· τουτέστι, τῇ ψυχῇ σου. Ταύτην κατακόσμι, καὶ ταύτης ἐπιμελοῦ».⁷

Ἡ Ὁρθοδοξία μέ τό ἀσκητικό της φρόνημα καὶ την ἡσυχαστική παράδοσή της βλέπει τόν ἄνθρωπο ὄχι στά στεγανά ὄρια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἀλλά στήν ἐσχατολογική του δόξα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀξιολογήσῃ τή βιολογική μέ κριτήριον τήν ἐκκλησιολογική του ὑπαρξη, ἡ ὅλη συμπεριφορά του φωτίζεται καὶ ἀποκτᾶ νέο νόημα ἢ κάθε πράξη του. Ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση σταθερά ἐπαγγέλλεται, ὅτι μεγαλύτερη ἀξία ἀπ’ ὅτι εἶναι, ἔχει γιά τόν ἄνθρωπο αὐτό πού μπορεῖ νά γίνη, θεός κατά χάρη. Ἄν δοῦμε τή ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σ’ αὐτὴ τῆς τῆ θεολογική καὶ ἐκκλησιολογική ἔκταση, ἢ θεώρηση τῶν διλημάτων πού δημιουργοῦν οἱ βιοϊατρικὲς μέθοδοι ἐκλαμβάνει ἄλλο χαρακτήρα. Τότε μπορούμε νά καταλάβουμε, ὅτι κάθε νέα μέθοδος τῆς Ἰατρικῆς καὶ κάθε πρόοδος τῆς Βιολογίας εἶναι εὐλογημένη, ἂν ἀποβλέπη στόν ὅλο ἄνθρωπο, πού ζῆ μὲν στόν παρόντα αἰῶνα πορεύεται ὁμως στόν αἰῶνα τόν μένοντα. Ἀντίθετα κάθε ἀνακάλυψη στόν τομέα τῆς Βιοτεχνολογίας πού ἐγκλωβίζει τόν ἄνθρωπο στά στεγανά ὄρια τῆς βιολογικῆς του ζωῆς, ὅσο καὶ ἂν διευκολύνει τή γήϊνη ζωὴ καὶ ἀναπαύει τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑποκρύπτει μιά τραγικότητα. Τό συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τό ἐκκλησιαστικό φρόνημα εἶναι ἐκεῖνο πού μπορεῖ νά ξεπεράσῃ τά ὅποια βιοηθικά διλήματα. Δέν μπορῶ νά μὴ ἀναγνωρίσω τήν ἐπικαιρότητα τῶν λόγων τοῦ Παύλου. «Οἱ κατά σάρκα ὄντες τά τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατά πνεῦμα τά τοῦ Πνεύματος. Τό γάρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τό δὲ φρόνημα τοῦ Πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη... Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ’ ἐν Πνεύματι, εἶπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν» (Ρωμ. 8:5-9).

⁷ 7. Ὁμιλία εἰς τό Πρόσεχε σεαυτῷ, PG 31, 204AB.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Κατ' ἐπιλογήν)

- Beauchamp, Tom. L. - Walter, LeRoy, *Contemporary Issues in Bioethics* (3rd ed.), Belmont, California 1989
- J. Bernard, *Bioethics* (Greek translation Eleni Spanou), Athens 1996
- Breck, John, "Bioethical dilemmas and Orthodoxy", *Sourozh*, No 71
- British Medical Association, *Our Genetic Future: The Science and the Ethics of Genetic Technology*, Oxford 1992
- Egelhardt, H. Tristram, *The Foundations of Bioethics*, New York - Oxford 1986
- Grigger, Bette-Jane (Ed.), *Cases in Bioethics. Selection from the Hastings Center Report* (2nd ed.), New York
- Harakas Stanley Samuel, "Eastern Orthodox Bioethics", *Theological Developments in Bioethics*, 1989-1990, pp. 85-101
- Harakas Stanley Samuel, *Health and Medicine in the Eastern Orthodox Tradition*, New York 1990
- Hare, R.M., *Essays in Bioethics*, Oxford 1993
- Jonsen, Albert R., *The Birth of Bioethics*, New York - Oxford 1998
- Μαντζαρίδη, Γ.Ι., *Χριστιανική Ἠθική* (4η ἔκδοση) Θεσσαλονίκη 1995
- Rifkin, Jeremy, *The Age of Biothechnology. The genetic marketplace and the dawn of the wonderful new world* (Μετ. Ἀ. Αλιβιζάτου), Athens 1998
- Robb, M. "Bioethics and the Ethos of Orthodoxy", *Youth Centre, Parish of St. Athanasios Polydrosos*, Polydrosos - Athens 1999, pp.55-59
- Walters, Le Roy - Palmer, Julie Gage, *The Ethics of Human Gene Therapy*, New York - Oxford 1997
- Wertz, C. Dorothy - Fletscher, J.C. (Eds), *Ethics and Human Genetics. A Cross - Cultural Perspective*, Berlin - Heidelberg 1989.